

De weg naar professionalisering

Een onderzoek naar discussies over de professionalisering van de groepsleiders in de justitiële
kinderbescherming tussen 1995 en 2005

Student: Y. Obelink (s4140753)

Begeleider: dr. M. Dekker

2^e beoordelaar: dr. M.I. Deunk

Rijksuniversiteit Groningen Faculteit der Gedrags- en Maatschappijwetenschappen

Bachelorwerkstuk Pedagogische Wetenschappen

Juni 2023

Inhoud

Inhoud	2
Abstract.....	3
Inleiding.....	4
Methode.....	8
Context.....	11
Resultaten	13
Conclusie	21
Discussie	23
Literatuur	25
Bijlagen	28

Abstract

The residential child protection sector has consistently sought professionalization over the past century. This research focused on the following research question: "In what ways was attention given to the professionalization of group leaders in juvenile child protection between 1995 and 2005?" The journal 'SPH' was studied using an analytical instrument, with the theoretical framework of Berger and Zwikker (2010) being employed. They describe professionalization through three components: 'positional professionalism', 'substantive professionalism', and 'professional autonomy'. These topics were widely discussed, and two new subjects appeared: 'developments in society and the profession' and 'the new law'. The research revealed that discussions on positional professionalism centered around the image of group leaders and enhancing their position within their profession. Regarding substantive professionalism, the emphasis was on group leaders developing their knowledge and methods through further education or expanding their training. The final component of the theory, professional autonomy, was predominantly discussed in terms of tailor-made services to the client, with group leaders being required to make their own decisions.

Inleiding

In 2004 kwam het meisje Savannah van drie jaar oud te overlijden na mishandeling van haar ouders. Dit, en meerdere incidenten, heeft ervoor gezorgd dat de jeugdhulpverlening in opspraak kwam (Exalto, 2019). Er ontstond een vraag naar verandering vanuit de maatschappij en de overheid. Mede hierdoor ontstond de Wet op de jeugdzorg, die de Wet op de jeugdhulpverlening in 2005 verving.

Het is van belang onderzoek te doen naar de professionalisering in de justitiële kinderbescherming, omdat de ervaring ons leert dat niet alle kinderen er beter van zijn geworden. Uit onderzoek blijkt namelijk dat geweld binnen de justitiële kinderbescherming regelmatig voorkomt en door de tijd heen regelmatig voorkwam en dat resultaten van de jeugdzorg nogal tegenvielen (Dekker, M., 2016; Euser et al., 2014). Daarnaast is het voor de ouders ook een behoorlijke ingreep om een maatregel opgelegd te krijgen. Het onderwerp blijft hierdoor relevant en belangrijk om te onderzoeken. In het rapport van Exalto (2019) zijn een aantal voorbeelden waarbij de opgelegde maatregelen leidden tot ongewenste situaties waarbij kinderen geweld aangedaan werd. Denk hierbij aan bijvoorbeeld isoleren en afzondering in de jeugdzorg.

Er zijn al verschillende onderzoeken gedaan op het gebied van professionalisering binnen de justitiële kinderbescherming (Dekker, J., 2016; Dekker et al, 2012; Exalto, 2019). Uit deze onderzoeken blijkt dat er discussies bestaan over de jeugdzorg en zowel positieve als negatieve aspecten van het beleid worden belicht. Professionalisering blijft een voortdurend thema waar vraag naar is. Eerdere onderzoeken hebben gebruik gemaakt van vaktijdschriften op het gebied van justitiële kinderbescherming als bron. Dit onderzoek richt zich specifiek op de discussies over de professionalisering van groepsleiders binnen de justitiële kinderbescherming, in tegenstelling tot breder benaderde onderwerpen in andere studies. Het is interessant om dieper in te gaan op de discussies in deze tijdschriften en de impact van professionalisering op de justitiële kinderbescherming te onderzoeken.

De justitiële kinderbescherming is een cruciaal onderdeel van de maatschappij en groepsleiders spelen hierin een belangrijke rol bij de bescherming en ondersteuning van kinderen die in een residentiële instelling zijn geplaatst. De professionalisering van de groepsleider binnen de kinderbescherming heeft de afgelopen decennia grote ontwikkelingen doorgemaakt en er is nog steeds behoefte aan verdere professionalisering binnen de justitiële kinderbescherming (Dekker, J., 2016).

Het doel van deze studie is om inzicht te krijgen in welke discussies er speelden over de professionalisering van groepsleiders binnen de justitiële kinderbescherming tussen 1995 en 2005 in Nederland. De uitkomsten van dit onderzoek kunnen mogelijk bijdragen aan verdere professionalisering van de groepsleider en daarmee aan de verbetering van de kwaliteit van de zorg voor kinderen en jongeren die uit huis zijn geplaatst. Het perspectief dat gevormd wordt door dit onderzoek kan helpen om de situatie van de huidige discussies beter te begrijpen (Van Der Horst et al., 2016).

Dit onderzoek zal zich dan ook richten op de volgende onderzoeksvraag ‘*Op welke manier was er aandacht voor de professionalisering van de groepsleider in de justitiële kindbescherming tussen 1995 en 2005?*’.

De onderzoeksvraag zal beantwoord worden aan de hand van de volgende deelvragen:

- *Wie zijn de professionals die over professionalisering schrijven en wat is hun functie?*
- *Welke onderwerpen of discussiepunten kwamen hier naar voren?*

Tussen 1995 en 2005 was opnieuw groeiende aandacht voor de kwaliteit van de zorg voor kinderen en jongeren die in instellingen verbleven. Er waren zorgen over de veiligheid en het welzijn van deze kwetsbare groep en er was nog altijd behoefte aan meer geschoolde en getrainde professionals die in staat waren om effectieve zorg te bieden. Ondanks deze ontwikkelingen ontstonden er rond het jaar 2000 twijfels bij de overheid over de effectiviteit van de justitiële kindbescherming, wat leidde tot een afname van de capaciteit van de justitiële kindbescherming (Dekker et al., 2012). Het is hierdoor interessant om naar de discussies in deze periode te kijken.

Het begrip 'professionalisering' kan worden gedefinieerd als het proces waarbij een beroepsgroep haar kennis, vaardigheden en normen ontwikkelt en verbetert (Bakker, 2016). Dit kan gebeuren door middel van formele opleidingen en trainingen, maar ook door ervaring en intercollegiaal overleg (Dekker, J., 2016). In Nederland heeft de justitiële kindbescherming rond de jaren 90 van de vorige eeuw te maken gehad met grote veranderingen. Zo is er een trend naar meer marktwerking en decentralisatie van de zorg (Dekker, J., 2016). Deze ontwikkelingen hebben geleid tot nieuwe uitdagingen en kansen voor de professionalisering van de sector.

Berger & Zwikker (2010) onderscheiden drie soorten professionalisering in Nederland: positionele professionalisering, inhoudelijke professionalisering en professionele autonomie. Positionele professionalisering: deze component richt zich op het versterken van de positie van het beroep en het zichtbaar maken van de specifieke deskundigheid van professionals. Het omvat het afbakenen van het werkteerrein waarop de professional actief is, de expertise en de verantwoordelijkheid die de professional draagt. Voorbeelden van sterk geprofessionaliseerde beroepen zijn apothekers en advocaten. Kenmerken van deze beroepen zijn onder andere het bezitten van een *body of knowledge and skills*, de erkenning van het specifieke expertisegebied door de maatschappij, het bestaan van een beroepsvereniging en controle over de toegang tot de arbeidsmarkt en de inhoud van de beroepsopleiding.

Inhoudelijke professionalisering: deze component richt zich op de ontwikkeling van kennis en het aanleren van nieuwe methoden en technieken om de expertise van professionals te versterken. Het gaat om het vergroten van de vakbekwaamheid en het bijhouden van actuele kennis en vaardigheden. In de jeugdzorg wordt bijvoorbeeld gewerkt aan het opbouwen van een 'body of knowledge', waarin theoretische kennis, effectiviteitsonderzoek en praktijkervaring worden verzameld. Hogescholen,

universiteiten en kennisinstellingen leveren hieraan bij door middel van praktijkgericht onderzoek, de ontwikkeling van onderwijsprogramma's en het delen van kennis met professionals in het veld.

Professionele autonomie: deze component heeft betrekking op het streven naar een werkomgeving waarin professionals zelfstandig beslissingen kunnen nemen om op maat hulp te kunnen bieden aan cliënten. Het gaat om de vrijheid om eigen professionele oordelen en keuzes te maken binnen de grenzen van het beroep en de organisatie. Professionele autonomie zorgt ervoor dat professionals verantwoordelijkheid kunnen nemen voor hun handelen en dat zij hun expertise kunnen inzetten om de best mogelijke zorg en dienstverlening te bieden aan cliënten (Berger en Zwikker, 2010).

Een belangrijk aspect van professionalisering in de justitiële kindbescherming is het ontwikkelen van 'evidence-based practice'. Dit houdt in dat er gebruik wordt gemaakt van wetenschappelijk onderzoek om de kwaliteit van de zorg te verbeteren (Bakker, 2016). Hierbij kan gedacht worden aan het ontwikkelen van richtlijnen voor de behandeling van specifieke problemen bij kinderen en jongeren.

Bij professionalisering komen uitdagingen, zoals het gebrek aan consensus over de definitie van professionaliteit. Economische omstandigheden kunnen ook twijfels oproepen over de haalbaarheid, zoals hogere salarissen en betere arbeidsvoorwaarden. Naast economische aspecten moeten ook professionele belangen en machtsverhoudingen in het veld worden aangepakt. (Beker, 2001). Ook stelt J. Dekker (2016) dat professionalisering, ironisch genoeg, heeft geleid tot een afname van professionaliteit. Dit wordt veroorzaakt door de toegenomen bureaucratie en de sterke nadruk op het werken met evidence-based programma's. Hierdoor lijkt er minder ruimte te zijn voor de professionele beoordeling en autonomie van zorgverleners.

Een andere belangrijke ontwikkeling is de focus op interdisciplinaire samenwerking tussen verschillende professionals in de justitiële kindbescherming, zoals psychologen, pedagogen en maatschappelijk werkers. Dit kan bijdragen aan een betere afstemming van de zorg op de behoeften van het kind en het gezin (Dekker, J., 2016).

De professionalisering van de justitiële kindbescherming kan ook bijdragen aan een betere positie van de professional zelf. Zo kan de ontwikkeling van een professionele identiteit bijdragen aan meer autonomie en verantwoordelijkheid voor de professional maar ook hier blijft een kritische blik belangrijk (Bakker et al., 2010).

Al met al biedt de professionalisering van de justitiële kindbescherming veel kansen voor verbetering van de zorg voor kwetsbare kinderen en jongeren maar brengt het ook negatieve aspecten met zich mee. Het is belangrijk om deze ontwikkelingen goed in kaart te brengen en te onderzoeken wat voor discussies dit met zich meebracht.

Dane et al. (2006) benadrukt het belang van de in 1905 ingevoerde kindervetten. Deze waren bedoeld om kinderen te beschermen tegen misbruik, verwaarlozing en uitbuiting. Deze wetten gaven de staat de verantwoordelijkheid om de rechten van kinderen op een gezonde en veilige opvoeding te waarborgen. De kindervetten bestonden uit drie wetten: de burgerlijke kindervet, de strafrechtelijke kindervet en de kinderbeginselenwet. Deze wetten maakten het mogelijk om ouders het gezag over hun kind te ontnemen en het kind uit huis te plaatsen. Daarnaast kreeg straffen een opvoedende functie, zoals verplicht verblijf in een tuchtschool. De kindervetten legden de basis voor de oprichting van de Raad voor de Kinderbescherming, die toezag op de naleving van de wetten en de bescherming van kinderen tegen misbruik en verwaarlozing (Dane et al, 2006).

De justitiële kindbescherming in Nederland helpt jeugdigen en hun ouders of verzorgers in het kader van een maatregel opgelegd door de kinderrechter. Dit omvat opvoedingsondersteuning, jeugdhulpverlening, jeugdbescherming en jeugdreclassering. Het doel is om de ontwikkeling van kinderen te bevorderen en problemen aan te pakken, zodat ze uiteindelijk terug kunnen keren naar huis of een geschikte plek. De hulpverlening is afgestemd op individuele behoeften en omvat behandeling, opvoeding, onderwijs en begeleiding (Harder et al., 2006).

Binnen de justitiële kindbescherming bestaat er een belangrijke functie voor de groepsleider. Ze staan het meest dicht bij de kinderen in de residentiële kindbescherming (Exalto, 2019). Aan de andere kant is het lastig voor groepsleiders om goede relaties op te bouwen met de cliënten, wellicht door het gebrek aan vaardigheid. Er ontstaat vaak een gemaakte relatie in plaats van een oprechte relatie (Harder., 2018). De groepsleider is tegenwoordig een professional die verantwoordelijk is voor het leiden en ondersteunen van minderjarige cliënten in bijvoorbeeld een residentiële zorginstelling. Ze zijn verantwoordelijk voor het creëren van een veilige leefomgeving voor de jongeren en het bieden van begeleiding en ondersteuning bij hun ontwikkeling en groei. Daarnaast spelen groepsleiders ook een belangrijke rol bij de communicatie tussen ouders en kinderrechters (Dekker, J., 2016).

Methode

Selectiecriteria en Analyse instrument

Er wordt een kwalitatief historisch onderzoek uitgevoerd. Kwalitatief onderzoek beoogt een diepgaand inzicht te bieden in de sociale wereld van de individuen die onderzocht worden, door te onderzoeken hoe zij hun sociale en materiële omstandigheden betekenis geven (Ritchie & Lewis, 2003).

Om de verzamelde gegevens te analyseren, wordt er gebruik gemaakt van een kwalitatieve inhoudsanalyse. Deze analysemethode, gebaseerd op Flick (2006), biedt onderzoekers een gestructureerde aanpak om relevante informatie uit verzamelde gegevens te halen. Om de onderzoeksvragen te beantwoorden en gebruikmakend van de theorie van Berger en Zwikker (2010), is een analyse-instrument ontwikkeld in de vorm van een vragenlijst. Deze vragenlijst kan worden ingevuld met informatie uit elk afzonderlijk artikel. Volgens Mayring worden er drie interpretatieve technieken beschreven, namelijk het samenvatten, het structureren en het verhelderen of verklaren (Mayring, 2000). Bij het selecteren van de artikelen wordt eerst een ruwe selectie gemaakt op basis van de titel en de eerste alinea/inleiding van het artikel. Hierna zullen de geselecteerde artikelen onderworpen worden aan de volgende criteria.

Het eerste inclusiecriteria is dat het onderwerp van het artikel moet gaan over de groepsleider. Als dit het geval is wordt er gekeken of er ook sprake is van professionalisering. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan positionele professionalisering of inhoudelijke professionalisering (Berger en Zwikker, 2010).

Het tweede inclusiecriteria is dat het een opiniërend artikel is. Het moet een mening of discussiepunt bevatten. Dit kan bijvoorbeeld gaan over de noodzaak van bijscholing of de invloed van organisatiecultuur op de professionalisering van groepsleiders (Berger en Zwikker, 2010).

Het eerste exclusiecriteria is de publicatiedatum. Artikelen die buiten het tijdsbestek van 1995 tot en met 2005 vallen, worden uitgesloten van selectie.

Het tweede exclusiecriteria is de geografische locatie. Artikelen die gericht zijn op groepsleiders binnen een andere locatie dan Nederland, worden uitgesloten van selectie. Wel kan een artikel mee worden genomen die bijvoorbeeld inspiratie uit het buitenland projecteert op de Nederlandse groepsleider.

Met behulp van inclusie- en exclusiecriteria kan een selectie worden gemaakt van relevante artikelen over de professionalisering van groepsleiders in de justitiële kindbescherming. Nadat de artikelen zijn geselecteerd volgens de criteria, wordt er een samenvatting gemaakt van elk artikel. Op deze manier krijgt de onderzoeker een duidelijk beeld van de belangrijkste punten in het artikel. Na de eerste selectieronde, op basis van titel en eerste alinea, zijn er 48 potentiële artikelen overgebleven. Deze artikelen zijn vervolgens opnieuw bekeken en aan de overige selectiecriteria onderworpen. Hieruit bleek

dat 11 artikelen geschikt waren. Deze werden gecodeerd aan de hand van het ontwikkelde analyse-instrument. Door de antwoorden op de vragenlijst te analyseren, streeft men ernaar om zowel de deelvragen als de hoofdvraag te beantwoorden.

Als eerst zal er gekeken worden naar de algemene informatie van het artikel, hierbij worden de volgende vragen gesteld:

- Wat is de titel van het artikel?
- Uit welk jaar komt het artikel?
- Wie is de auteur en wat is zijn/haar functie?

Daarna zullen er inhoudelijke vragen gesteld worden:

- Welke componenten van Berger en Zwikker (2010) komen naar voren en welke onderwerpen worden daarbinnen besproken?
- Komt professionalisering ook naar voren op een manier die niet te relateren is aan de componenten van Berger en Zwikker (2010)

Deze vragen zijn tot stand gekomen met behulp van de theorie van Berger en Zwikker (2010). De componenten die genoemd worden in deze theorie zijn: 'positionele professionalisering', 'inhoudelijke professionalisering' en 'professionele autonomie'. Voor 'positionele professionalisering' wordt er gekeken naar de vorming van beroepen, waarbij de nadruk ligt op het afbakenen van het werkterrein en de expertise en verantwoordelijkheden van de professionals. Wanneer één van deze onderwerpen naar voren komt zal het artikel gelabeld worden onder 'positionele professionalisering'. Voor 'inhoudelijke professionalisering' wordt gekeken naar leer- en ontwikkelingsprocessen van de professionals. Het omvat het verwerven van nieuwe kennis, bijvoorbeeld in de vorm van na- of bijscholing, maar ook het integreren van de nieuwe kennis en het toepassen in de praktijk. Ook reflecteren op eigen handelen en het opzoek zijn naar verbetering wordt onder de 'inhoudelijke professionalisering' geschaald. Voor 'professionele autonomie' wordt gekeken naar het vermogen van de professionals om, op basis van hun kennis en inzicht, te beslissen welke interventies geschikt zijn voor een specifieke cliënt. Ook onderwerpen als beroepscode, richtlijnen en samenwerkingen binnen teams worden onder de 'professionele autonomie' geschaald. De tweede vraag staat open voor nieuwe onderwerpen die niet geschaald kunnen worden onder één van de componenten van Berger en Zwikker (2010).

Na het gebruik van het analyse-instrument worden de gegevens geïnterpreteerd met behulp van een aangepaste methode die inspiratie put uit zowel de 'Constant Comparative Method' als de 'thematische analyse'. De 'Constant Comparative Method' is een veelgebruikte kwalitatieve onderzoeksmethode in de sociale wetenschappen, waarbij gegevens inductief worden verzameld en vergeleken om patronen en thema's te identificeren. Het proces omvat het ontwikkelen van categorieën of codes om de gegevens te

ordenen en analyseren. Dit iteratieve proces wordt voortgezet totdat er geen nieuwe patronen of categorieën meer worden ontdekt, waarbij het belang van openstaan voor nieuwe gegevens en het herzien van de analyse naarmate er meer gegevens worden verzameld, wordt benadrukt (Glaser & Strauss, 1967).

Daarnaast zal ook de thematische analyse worden toegepast, geïnspireerd door de theorie van Flick (2006). Deze flexibele methode wordt gebruikt om betekenisvolle patronen en thema's te identificeren in kwalitatieve gegevens. De analyse begint met een grondige verkenning van de data, gevolgd door het toekennen van codes aan belangrijke kenmerken. Vervolgens interpreteert de onderzoeker de thema's in relatie tot de onderzoeksvragen. Deze benadering van analyse biedt diepgaande inzichten en een betekenisvolle beschrijving van de bevindingen (Flick, 2006). Door gebruik te maken van zowel de 'Constant Comparative Method' als de thematische analyse worden elementen van beide benaderingen geïntegreerd om een uitgebreide en betekenisvolle analyse uit te voeren. Hierdoor kan de onderzoeker patronen, thema's en inzichten identificeren in de verzamelde gegevens.

In elke stap wordt er teruggegaan naar het artikel om geen informatie te verliezen, er is dus gecodeerd in het artikel. De belangrijkste discussiepunten en onderwerpen zullen worden uitgelicht aan de hand van de theorie van Berger en Zwickler (2010). Dit zal gebeuren door een analyse formulier in te vullen (voorbeelden *bijlage 2*). Hier zal het analyse-instrument beantwoord worden en de resultaten met elkaar vergeleken worden. Dit zal in het resultatenhoofdstuk uiteengezet worden aan de hand van de deelvragen. Daarna zal er een conclusie geschreven worden om de onderzoeksvraag te beantwoorden.

Er wordt een korte literatuurstudie gedaan over de context van de onderzochte periode, de relevante periode hier voor en de operationalisering van een aantal belangrijke begrippen. Na de literatuurstudie is een pedagogisch vaktijdschrift, genaamd 'SPH' (Sociaal Pedagogische Hulpverlening), geselecteerd omdat dit het meest relevant is voor het onderwerp van het onderzoek en waarvan het archief beschikbaar is. Dit tijdschrift is relevant omdat het opiniërende artikelen over zorg en welzijn bevat en daarnaast bijdragen over onderzoek, interventies en methodieken. Ook bevat het reportages over het werkveld van mensen met een sociaal beroep. Het tijdschrift bestaat uit 6 tot 10 artikelen per tijdschrift en er komt vier keer per jaar een tijdschrift uit. De jaartallen 1997 tot en met 2005 zijn beschikbaar en er is, na een pilotstudie uitgevoerd te hebben, gekozen om de oneven jaren te selecteren omdat er te veel materiaal voor de beschikbare tijd naar voren kwam. Na de pilotstudie zijn de selectiecriteria niet meer aangepast.

Context

De jeugdzorgsector in Nederland is de afgelopen jaren in hoog tempo veranderd. De sector is onderhevig aan diverse maatschappelijke, politieke, economische en culturele veranderingen, die een grote impact kunnen hebben op de manier waarop de jeugdzorg wordt georganiseerd. In dit hoofdstuk is getracht de context zo duidelijk mogelijk neer te zetten aan de hand van drie hoofdonderwerpen namelijk: politiek, economie en sociaal-culturele.

Dekker et al. (2012) beschrijven de ontwikkeling van de periode na de Tweede Wereldoorlog. Het systeem van kindbescherming was oorspronkelijk stabiel en verzuild, gedomineerd door katholieke en protestantse tehuizen en pleegzorginstellingen. In de jaren zestig onderging het systeem echter veranderingen als gevolg van de ontzuiling en de mondigheidsrevolutie, waardoor de kindbescherming in een legitimiteitscrisis belandde. Disciplinaire maatregelen werden minder geaccepteerd en er ontstond een groter verlangen naar vrijwillige hulpverlening zonder scheiding van kind en ouder. Dit leidde tot een sterke afname van uithuisplaatsingen en een halvering van de capaciteit van particuliere instellingen. Bezuinigingen leidden tot de sluiting van veel tehuizen. In de jaren tachtig namen kindbeschermingsmaatregelen geleidelijk toe en verdween de legitimiteitscrisis van de jaren zeventig. De jeugdzorg vernieuwde zich na de turbulente jaren zestig en zeventig, waarbij de overheid meer controle kreeg over dit nieuwe systeem en de wettelijke maatregelen voor justitiële kindbescherming werden verankerd in internationale kinderrechtenverdragen (Dekker et al., 2012).

In de jaren negentig werd de jeugdzorg geconfronteerd met een aantal ernstige incidenten (Commissie-Samson, 2012). Dit leidde tot kritiek op de kwaliteit van de justitiële kindbescherming en de noodzaak van hervormingen. In deze periode werden er verschillende beleidsmaatregelen genomen om de justitiële kindbescherming te verbeteren, waaronder de Wet op de jeugdhulpverlening. De Wet op de jeugdhulpverlening (WJH) uit 1989 was een voorganger van de Wet op de jeugdzorg uit 2005. De WJH had als doel om de hulpverlening aan jeugdigen en gezinnen te verbeteren en te stroomlijnen.

Volgens Harder et al. (2006) legde de Wet op de Jeugdhulpverlening (WJH) de nadruk op het onderscheid tussen vrijwillige en gedwongen hulpverlening. Vrijwillige hulpverlening gaf jeugdigen en gezinnen de vrijheid om zelf te beslissen over het ontvangen van hulp, terwijl gedwongen hulpverlening hen verplichtte om hulp te accepteren. Het belangrijkste doel van de wet was om hulpverlening zoveel mogelijk in de eigen leefomgeving te laten plaatsvinden, met een focus op laagdrempelige ondersteuning en het versterken van de eigen kracht van jeugdigen en gezinnen. De WJH regelde ook de financiering en kwaliteitstoezicht van jeugdhulpverlening. Echter, de wet bleek bureaucratisch en de hulpverlening was versnipperd georganiseerd. Dit leidde uiteindelijk tot de Wet op de jeugdzorg in 2005, die de organisatie en financiering van de justitiële kindbescherming herstructureerde. Deze nieuwe wet legde de nadruk op

preventie, vroeg signalering en investeringen in professionalisering, waaronder de oprichting van het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) als kennis- en expertisecentrum. In deze context begonnen groepsleiders in de justitiële kinderbescherming zich verder te professionaliseren en hun competenties te ontwikkelen om beter aan de behoeften van de jongeren te voldoen (Harder et al., 2006).

Het politieke klimaat van Nederland in 1994 werd gekenmerkt door een paars kabinet, bestaande uit liberale en sociaaldemocratische partijen. Het beleid ten aanzien van de justitiële kinderbescherming richtte zich op marktwerking en privatisering, met de invoering van de wet op de jeugdzorg in 2005 als belangrijke ontwikkeling. Internationaal speelde het Verdrag inzake de Rechten van het Kind in 1995 een grote rol, wat resulteerde in een verschuiving naar zorg in de eigen omgeving van het kind (*Sitearchief - Rijksoverheid*, n.d.).

Vanaf 1995 tot en met 2005 werd Nederland gekenmerkt door een beleid van privatisering en marktwerking. De invoering van de euro in 1999 zorgde voor economische integratie en samenwerking binnen de Europese Unie. Na de eeuwwisseling ontstond een vertraagde economische groei en meer aandacht voor duurzaamheid en maatschappelijk verantwoord ondernemen. Binnen de justitiële kinderbescherming werd de professionalisering van groepsleiders belangrijk vanwege de complexiteit van de problematiek. Er was behoefte aan goed opgeleide professionals. Tegelijkertijd ontstond er kritiek op de institutionalisering van de justitiële kinderbescherming en werd er gezocht naar alternatieve vormen van zorg, zoals pleegzorg (Dane et al., 2006; Schuyt, 2000).

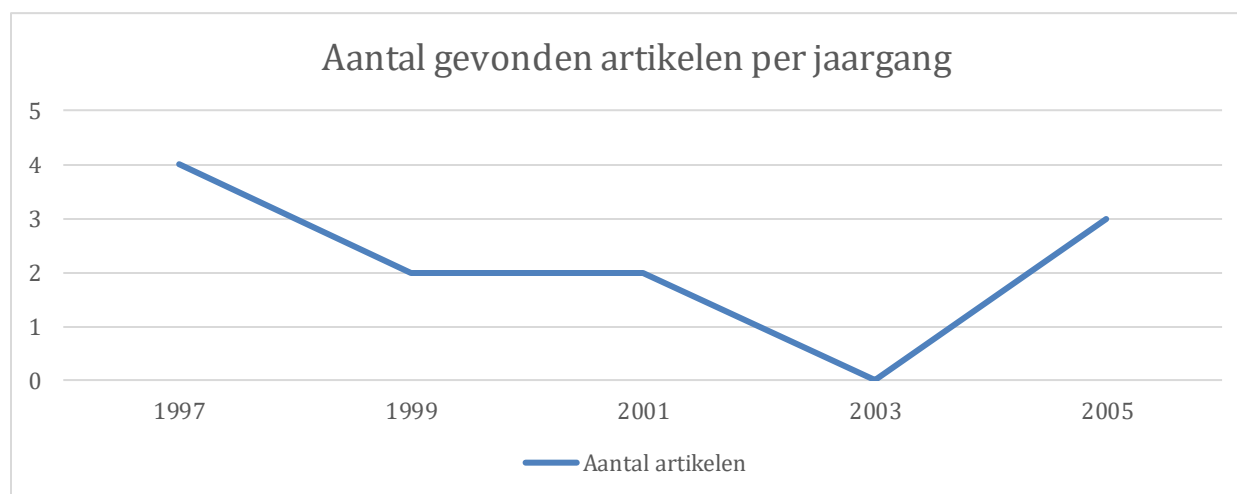
Volgens Dane et al. (2006) was er in de periode tussen 1995 en 2005 ook sprake van een aantal veranderingen in de Nederlandse samenleving op sociaal-cultureel gebied. Er vond een verschuiving plaats in het denken over de rol van de overheid en individuele verantwoordelijkheden, waarbij nadruk werd gelegd op eigen verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid ten koste van collectieve verantwoordelijkheid en solidariteit. Deze verandering werd mede beïnvloed door de dominante neoliberale ideologie, die vrije markt, individuele vrijheid en keuzevrijheid centraal stelde. Dit had ook gevolgen voor de justitiële kinderbescherming, waar meer nadruk kwam te liggen op efficiëntie, kostenbesparing en de introductie van marktwerking (Dane et al., 2006).

Resultaten

Er wordt sinds enkele jaren een debat gevoerd over de professionalisering van de hulpverlening. In de resultaten is getracht deze discussie bloot te leggen en van verschillende kanten te belichten. Dit zal gebeuren aan de hand van elf artikelen. Er kwamen hierin vijf onderwerpen naar voren die uitgelicht zijn in de resultatensectie. De onderwerpen zijn: ‘positionele professionaliteit’, ‘professionele autonomie’, ‘inhoudelijke professionaliteit’, ‘ontwikkelingen van beroep en maatschappij’ en ‘de nieuwe wet’. Deze onderwerpen waren verdeeld over vier jaar (in 2003 zijn geen relevante artikelen gevonden). In *tabel 1* worden deze onderwerpen met jaargang en auteur aangeduid en in *figuur 1* wordt het aantal gevonden artikelen per jaargang weergegeven. De onderwerpen komen in verschillende artikelen voor en sommige artikelen staan dan ook vaker in *tabel 1* bij verschillende onderwerpen.

Onderwerp	Jaargang (auteur)
Positionele professionalisering	1997 (Bassant), 1997 (Kunneman) en 1997 (van Vliet)
Professionele autonomie	1997 (Bassant), 1997 (Kunneman) en 1997 (van Vliet)
Inhoudelijke professionaliteit	1999 (Bassant), 1999 (de Roos), 1997 (Bassant), 1997 (van Vliet) en 1997 (Winkelaar)
Ontwikkelingen van beroep en maatschappij	1997 (Winkelaar)
De nieuwe wet	2001 (Ravelli), 2001 (Jumelet & Teunis), 2005 (van Heteren), 2005 (Bijlsma) en 2005 (Goessens)

Tabel 1: Onderwerp en jaargang met auteur

Figuur 1: Aantal gevonden artikelen per jaargang

Positionele professionalisering

John Bassant is redacteur bij SPH en docent aan de Hogeschool van Amsterdam. Harry Kunneman is hoogleraar aan de universiteit in Utrecht. Bassant en Kunneman hebben beiden een artikel (*artikel 1 en 2*) geschreven over wat professionaliteit inhoudt en hun visie hierop. Hoewel er enige overeenkomsten zijn tussen hun visies, verschillen hun benaderingen van professionaliteit op sommige punten.

Bassant en Kunneman benadrukken beiden het belang van reflectie voor groepsleiders. Bassant constateert een verschuiving in de perceptie van professionaliteit, waarbij naast vakkennis ook het regelmatig nadenken over het werk en het vergaren van kennis en inzicht belangrijk worden geacht. Sommige professionals geven echter de voorkeur aan intuïtief werken boven het vergaren van kennis. Dit sluit aan bij 'positionele professionalisering', waarbij de afbakening van het terrein van de professional duidelijk wordt. Kunneman pleit daarentegen voor reflectie op de identiteit van groepsleiders, om te bepalen of zij moeten mee veranderen met de veranderende maatstaven van het beroep. Hij benadrukt de noodzaak van normatieve professionaliteit in een maatschappij waarin de opvatting over professionaliteit voornamelijk gericht is op methodische effectiviteit.

Peter van Vliet (*artikel 3*), hoofd van een kinderpsychiatrische kliniek in Amsterdam en HBO docent Nederlands en filosofie, geeft aan dat het imago van groepsleiders laag is. Zowel in de ogen van groepsleiders zelf als in de ogen van anderen. Dit heeft als gevolg dat groepsleiders weinig initiatief tonen om antwoord te geven op de vraag welke kwaliteiten zij moeten ontwikkelen om optimaal aan de behoeften te kunnen voldoen. Voor 1995 werden residentiële hulpverleners niet erkend als een agogische beroepsgroep, dit gebeurt pas sinds 1995. Dit draagt bij aan hun lage zelfbeeld omdat er wordt geïnsinueerd dat omgaan met kinderen door iedereen wel gedaan kan worden. Dit heeft een negatieve invloed op de professionalisering van groepsleiders.

Uit het onderzoek blijkt dat groepsleiders het minste invloed hebben op beleid van instellingen en dat het salaris lager is dan andere agogische beroepen. Bezuinigingen die door instellingen gedaan worden, worden dan vaak verhaald op het salaris van groepsleiders. Het is niet verassend dat dit geschreven wordt want volgens Dane et al. (2006) ligt de focus op efficiëntie en kostenbesparing. Dit heeft als gevolg dat er minder mensen zijn die het beroep willen uitvoeren en er ook minder geld is voor bijscholing en nascholing. Hierdoor kunnen groepsleiders zich minder goed professionaliseren om te voldoen aan de veranderende vraag vanuit de hulpverlening.

In de artikelen over 'positionele professionaliteit' kwam drie keer het onderwerp 'verschuiving van het beeld van het beroep' naar voren, ook drie keer 'de afbakening van het terrein waar de professional werkzaam is' en twee keer 'de verandering van identiteit en imago van de professionals'.

Professionele autonomie

Bassant benadrukt dat professioneel handelen uit drie aspecten bestaat: technisch-instrumenteel, normatief-reflexief en interactief. Het eerste aspect, technisch-instrumenteel, betreft het hele pakket aan kennis, inzichten en vaardigheden. Deze kan vergeleken worden met de ‘inhoudelijke professionalisering’. Het tweede aspect, normatief-reflexief, heeft te maken met het vermogen om theoretische standaardsituaties om te zetten naar de situatie van de cliënt, wat vergeleken kan worden met de ‘professionele autonomie’. Het derde aspect, interactief, gaat over de interactie tussen de professional en de cliënt, wat opnieuw aansluit bij de theorie over ‘professionele autonomie’. Bassant benadrukt dat de cliënt deelneemt aan de hulpverlening en geen object is in het verhaal. Het is belangrijk dat de hulpverlening wordt afgestemd op de vraag van de cliënt. Deze drie aspecten zijn volgens Bassant onlosmakelijk met elkaar verbonden en hebben pas betekenis als ze samenhangen. Als één aspect wordt verwaarloosd of juist overdreven, kan dit de kwaliteit van de andere aspecten ook verslechteren. Volgens Kunneman bestaat het werk van een groepsleider voortdurend uit het nemen van normatieve beslissingen. Deze beslissingen zijn achteraf moeilijk te rechtvaardigen, omdat ze deels intuïtief genomen kunnen zijn en niet volledig gebaseerd zijn op cognitieve zekerheden en methodisch te controleren maatstaven. Kunneman ziet normatieve professionaliteit als een manier om deze beslissingen beter te rechtvaardigen. Volgens van Vliet is er een hoge druk vanuit de overheid op de justitiële hulpverlening. De overheid is bezig met de hervorming van de hulpverlening, waarbij de kosten beter beheerst kunnen worden en waarbij de hulpverlening democratischer wordt. Er ontstaat een verschuiving van een op aanbodgerichte hulpverlening naar een op vraaggerichte hulpverlening. Dit heeft invloed op de vraag naar kwaliteiten van groepsleiders om optimaal aan de behoeften te kunnen voldoen. De autonomie van de professional wordt begrensd door de cliënt. Het proces moet zoveel mogelijk gedaan worden door samenwerking van cliënt en hulpverlener (Berger en Zwikker, 2010). In de artikelen over professionele autonomie kwam drie keer het onderwerp ‘eigen keuzes kunnen maken als professional’ naar voren en twee keer ‘vraaggerichte hulpverlening voor de cliënt’.

Inhoudelijke professionaliteit

In de aankomende twee artikelen worden overeenkomstige onderwerpen behandeld met betrekking tot de professionele ontwikkeling van groepsleiders. In dit geval worden de overeenkomsten en verschillen tussen twee artikelen besproken, namelijk een artikel van Bassant (*artikel 5*) en een artikel van Sijze de Roos (*artikel 6*), over het verbeteren van de kwaliteit van werk van groepsleiders in de jeugdzorg.

Bassant en de Roos schrijven, net als Winkelaar, beiden over de kwaliteitsverbetering van het werk van groepsleiders in de jeugdzorg, maar benadrukken verschillende aspecten van dit onderwerp. Zo benadrukt Bassant dat werkgevers verantwoordelijk zijn voor het bieden van werkondersteuning om de

kwaliteit te kunnen waarborgen, terwijl de Roos meer de nadruk legt op de bekwaamheid van de groepsleider zelf. Beiden zijn het er echter over eens dat er behoefte is aan meer begeleiding en zorg voor de kwaliteitsverbetering van het werk van groepsleiders in de jeugdzorg.

Bassant en de Roos zijn het erover eens dat groepsleiders open moeten staan voor veranderingen in de hulpverlening. De Roos benadrukt het belang van supervisie en werkbegeleiding, terwijl Bassant pleit voor bijscholing en deskundigheidsbevordering. Beiden vinden dat groepsleiders betere ondersteuning verdienen en zelf moeten opkomen voor hun belangen. Bassant twijfelt aan de voorbereiding van groepsleiders op de praktijk, terwijl de Roos benadrukt dat groepsleiders bekwaam moeten zijn om begeleiding effectief te kunnen gebruiken. Ze delen de mening dat nieuw beleid vaak wordt gemaakt door mensen buiten het werkveld wat ervoor kan zorgen dat er afstand ontstaat.

In de artikelen over ‘inhoudelijke professionaliteit’ kwam vier keer het onderwerp ‘verbreding van kwaliteiten en kennis’ naar voren en twee keer het onderwerp ‘open staan voor ontwikkelingen’. Het is opvallend dat er een verlangen bestaat naar ontwikkeling op het gebied van kennis maar tegelijkertijd ook vraag is naar meer efficiëntie en kostenbesparing (Dane et al, 2006). Het lijkt erop dat deze twee dingen niet altijd goed samen kunnen gaan.

Ontwikkelingen van beroep en maatschappij

Piet Winkelaar (*artikel 4*) is hoofdredacteur bij het tijdschrift ‘SPH’. Winkelaar komt met zeven ontwikkelingen van de maatschappij en de beroepsgroep. Vijf hiervan worden in deze paragraaf besproken omdat ze een grote invloed uitoefenden op de groepsleider als professional. Deze ontwikkelingen krijgen een eigen paragraaf omdat het overkoepelend is voor de professionalisering en niet onder valt te brengen in één van de componenten van Berger en Zwicker (2010). De ontwikkelingen hebben een brede impact op het beroep en op de beroepsgroep. De twee overige ontwikkelingen zijn niet relevant en worden daarom overgeslagen. Als eerste bespreekt Winkelaar de verbreding van de opleiding en het beroep. Verschillende beroepen, zoals groepsleider, sociotherapeut en pedagogisch medewerker, worden samengevoegd tot één beroep. Deze ontwikkeling bundelt kwaliteiten en bevordert eenheid. Het draagt bij aan meer waardering voor het beroep, dat momenteel niet hoog wordt ingeschat. Groepsleiders benadrukken echter dat ze vakbekwaam willen zijn en specifieke kennis willen hebben van de groep waarmee ze werken. Een te brede opleiding sluit niet goed aan bij de praktijk. Groepsleiders pleiten voor specialisatie, maar opleidingsvertegenwoordigers zien dit niet als taak van de opleiding.

Als tweede ontwikkeling bespreekt Winkelaar de schaalvergroting. In de afgelopen jaren heeft er zowel binnen de praktijk als binnen de opleiding schaalvergroting plaatsgevonden. Instellingen groeien en ook scholen groeien mee. De overheid speelt hierin een belangrijke rol omdat zij alles subsidieert. Winkelaar zegt dat hierdoor een andere groepsleider ontstaat. De groepsleider houdt zich niet bezig met het beleid maar doet wat er gevraagd wordt. Er moet een scheiding bestaan tussen beleidsmakers en de

groep die het uitvoert. “*Wellicht zijn schaalvergroting en schaalverkleining helemaal niet elkaars tegenpolen, maar vormen ze de overgang naar een ander type werk met een andersbenoemde deskundigheid en een nieuwere vorm van kwaliteit.*” (Winkelaar 1997).

Als derde ontwikkeling noemt Winkelaar de individualisering. Volgens hem is het belangrijk dat groepsleiders onthouden dat iedereen uniek is en er zo hulpverlening op maat gegeven kan worden. Winkelaar stelt de vraag of jongeren in residentiële instellingen baat hebben bij behandelingen in groepsverband. Hij vindt dat individuele behandelingen beter werken.

Als vierde ontwikkeling bespreekt Winkelaar de internationalisering. Globalisatie en de vervaagde grenzen tussen landen leiden tot een vervaging van identiteit. Winkelaar benadrukt met name de ontwikkeling van gezamenlijke beroepen in Europa. Dit bevordert de uitwisseling van kennis en ervaring tussen landen, wat de professionalisering van groepsleider kan versterken. Het bewustzijn van culturele verschillen en overeenkomsten tussen landen speelt hierbij een belangrijke rol.

Als vijfde punt wordt kwaliteitszorg behandeld. In de maatschappij groeit de behoefte dat het werk van groepsleiders meetbaar en zichtbaar moet zijn. Er is een groeiende vraag naar kwaliteit. Het meten van kwaliteit is echter een complexe kwestie binnen de beroepsgroep van groepsleiders. Toch vindt Winkelaar kwaliteitszorg belangrijk voor de komende jaren. Het is volgens hem bepalend voor de identiteit van groepsleiders. Hier wordt ook de interdisciplinaire samenwerking belangrijk gevonden zoals ook J. Dekker (2016) dat beschreef.

De nieuwe wet

Er zijn veel discussies over de nieuwe Wet op de Jeugdzorg. Er bestaat een groep die lovend is over de nieuwe wet maar er wordt ook kritiek geuit. Dit onderwerp kan niet ondergebracht worden in één van de componenten van Berger en Zwikker (2010) en krijgt daarom een eigen paragraaf. De nieuwe wet zorgde voor discussies en deze worden in de aankomende sectie belicht.

Er is een begin gemaakt voor een nieuwe wet genaamd de Wet op de Jeugdzorg zoals eerder uitgelegd in het contexthoofdstuk. Volgens Ravelli (*artikel 7*), hogeschooldocent in Utrecht, zal deze wet verregaande gevolgen hebben voor de groepsleiders binnen de jeugdzorg. In 1994 verschijnt er een rapport met de naam ‘*Regie in de Jeugdzorg*’. Een aantal belangrijke zaken uit dit rapport: Er komt één punt per regio waar iedereen met opvoedingsproblemen zich kan melden en dit krijgt de naam ‘Bureaus Jeugdzorg’. Er moet meer systematiek komen en inzichtelijk gewerkt worden voor de kwaliteitsverbetering. De jeugdzorg moet zich beter kunnen aansluiten bij de lokale beschikbare voorzieningen. Opnieuw komt in dit artikel terug dat er vraaggericht gewerkt zal moeten worden. De vraag van de cliënt moet centraal komen te staan. Dit betekent een verschuiving in de manier van werken van groepsleiders. Ook de financiering van instellingen wordt veranderd. Instellingen moeten open en concreet zijn in wat ze doen. Mochten instellingen niet kunnen voldoen aan een vraag van een cliënt, dan

zal de instelling een oplossing moeten zoeken waarvoorheen de cliënt werd geweigerd. Het is volgens Ravelli belangrijk dat de instellingen hier vroegtijdig op inspelen en zelf onderzoek zullen moeten doen om voorbereid te zijn op verschillende zorgvragen. Ook heeft de professionalisering grote gevolgen voor de groepsleiders volgens Ravelli en hij benoemt er een aantal.

Als eerste benadrukt hij dat er een effect opvalt: er is geen standaard doelgroep meer. De veranderende doelgroepen en de flexibiliteit die vereist is, dwingen groepsleiders om zich aan te passen aan verschillende vragen van cliënten en indien nodig nieuwe methoden te ontwikkelen. Specialistische expertise in een specifieke doelgroep zal minder relevant zijn, aangezien groepsleiders zich moeten richten op het aanpassen van methoden, het analyseren van situaties. Daarnaast brengt de nieuwe wetgeving strengere eisen voor kwaliteitszorg met zich mee, waarbij groepsleiders effectiviteit van hun werk moeten aantonen en verantwoording moeten afleggen. Dit brengt extra administratieve taken met zich mee. Ook benadrukt Ravelli de individualisering van de behandelingen. Er zal minder gewerkt worden binnen de leefgroep en meer in het sociale netwerk van de cliënt. Het gaat niet meer over de visie van de groepsleider maar over de visie van de ouders en het kind. Volgens Ravelli lijkt de wet een grote verbetering voor de professionalisering van de groepsleiders maar zijn er ook een aantal valkuilen. Een valkuil voor een groepsleider kan zijn dat hij/zij aan de vraag van de ouders wil voldoen maar anderzijds ook een transparante werkwijze moet gebruiken die bewezen effectief moeten zijn. Ravelli schrijft daarnaast ook dat het lastig is om bewijzen te leveren voor effectieve methoden in de menselijke omgang. Standaardmethoden kunnen niet goed ontwikkeld worden daardoor. *“Ik ben van mening dat een professional zich kenmerkt door het bewust kunnen afwijken van een methode als de complexe werkelijkheid hierom vraagt.”* (Ravelli, 1993).

Als laatste valkuil omschrijft Ravelli dat de kwaliteitseisen van Bureaus Jeugdzorg ervoor zorgen dat sommige cliënten veel hulpverleners zien voordat ze bij een geschikte hulpverlener in aanmerking komen. De wachtlijsten zijn enorm en het behoeft een kwaliteit van de groepsleider om het vertrouwen van ouders en kinderen terug te winnen.

Ook volgens Jumelet en Teunis (*artikel 8*) heeft de nieuwe wet een grote impact op de beroepsgroep. De verschuiving van aanbodgestuurde zorg naar vraaggestuurde zorg wordt hierdoor versterkt zoals ook van Vliet in zijn artikel benoemde. Het onderzoek van het AKJ (Advies- en Klachtenbureau Jeugdzorg) richtte zich op het verkrijgen van inzicht in de ervaringen en bevindingen van cliënten en groepsleiders om zo het beleid te optimaliseren. Uit de resultaten blijkt dat cliënten over het algemeen positieve ervaringen hebben met de verschuiving naar vraaggestuurde zorg. De uitkomst van dit onderzoek is niet verassend want volgens Harder et al. (2006) is het al een aantal jaar het doel om het gezin meer centraal te laten staan in het proces. Ze voelen zich hierdoor meer gehoord en betrokken bij het besluitvormingsproces met betrekking tot hun zorgbehoeften. Ook Berger en Zwikker (2010)

benadrukken dit in hun theorie over 'professionele autonomie' waarin maatwerk voor de cliënt als belangrijk wordt gezien. Dit heeft geleid tot een verbetering van de tevredenheid en het gevoel van autonomie bij cliënten. Op basis van de bevindingen uit het onderzoek concluderen Jumelet en Teunis dat het management een cruciale rol speelt bij het faciliteren van een succesvolle overgang naar vraaggestuurde zorg. Ze benadrukken het belang van investeringen in groepsleiders om hun betrokkenheid bij het nieuwe beleid te waarborgen. Door te voorzien in de juiste ondersteuning, training en ontwikkelingsmogelijkheden kan het management een positieve werkomgeving creëren waarin groepsleiders effectief kunnen functioneren binnen het nieuwe zorgmodel. Ook Bassant en de Roos benoemden eerder het belang van goede ondersteuning voor groepsleiders.

De nieuwe Wet op de Jeugdzorg heeft zowel voorstanders als critici. In dit stuk worden de visies van drie auteurs - Van Heteren, Bijlsma en Goessens (*artikel 9, 10 en 11*) - over deze wet besproken en met elkaar vergeleken. Van Heteren benadrukt in 2005 het belang van de Wet op de Jeugdzorg, maar uit ook kritiek. Ze stelt dat de verschuiving van aanbodgericht naar vraaggericht werken alleen kan plaatsvinden als het aanbod groter is dan de vraag. Van Heteren wijst op het capaciteitsprobleem als een knelpunt van de nieuwe wet. Bovendien constateert ze dat er een aanzienlijke bureaucrativering plaatsvindt, wat leidt tot extra administratieve taken voor groepsleiders en tijdverlies. Het is niet verassend dat dit een knelpunt kan zijn van de nieuwe wet omdat dat de overheid een meer controlerende rol in neemt (Dekker et al., 2012). Bijlsma deelt ook zijn kritiek op de wet en benadrukt dat "frontliniewerkers" zoals groepsleiders het meest voelen van het veranderde beleid. Volgens Bijlsma hebben groepsleiders het moeilijker gekregen, als gevolg van bureaucratisering, reorganisaties, bezuinigingen en onhaalbare regels in de praktijk. Toch erkent Bijlsma dat groepsleiders een belangrijke rol spelen bij het signaleren van problemen en het geven van feedback. Hij benadrukt dat het belangrijk is om kritisch te zijn over de invloed van de wet op hun beroep en deze wet te zien als onderdeel van een voortgaande discussie. Ook Goessens uit zijn twijfels over de nieuwe wet. Als adjunct-directeur van NOVÉ en regiomanager van jeugdzorgorganisaties benoemt hij drie kritiekpunten. Ten eerste merkt Goessens op dat er te weinig geld beschikbaar is, wat de kwaliteit van de jeugdzorg aantast. Dit probleem is met name nijpend voor de justitiële kindbescherming, omdat zij zich niet kunnen houden aan de normprijzen. Als tweede punt noemt Goessens het groeiende aantal cliënten, wat financieel problematisch is gezien de beperkte middelen. Ten derde benadrukt hij dat er te weinig regie is, aangezien verschillende soorten jeugdzorg verdeeld zijn over diverse ministeries, wat de samenwerking bemoeilijkt. In de artikelen over de nieuwe wet zijn drie onderwerpen meerdere keren naar voren gekomen, namelijk vier keer 'vraaggerichte hulpverlening voor de cliënt' dat ook bij professionele autonomie naar voren kwam. Daarnaast is 'extra werk voor de groepsleider' een onderwerp die twee keer naar voren kwam in deze artikelen en ook 'belang van ondersteuning van management' kwam drie keer naar voren in de artikelen.

Het is, gezien de context, niet verassend dat dit onderwerp zo veel aandacht kreeg in deze periode. De wet op de jeugdzorg treedt in deze periode namelijk in werking. In de inleiding is geschreven dat er al verschillende onderzoeken naar professionalisering zijn gedaan (Dekker, J., 2016; Dekker et al, 2012; Exalto, 2019). Het blijkt opnieuw dat er veel discussies gaande zijn en dat er altijd een verlangen bestaat naar verdere professionalisering.

Conclusie

Om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag: *‘Op welke manier was er aandacht voor de professionalisering van de groepsleider in de justitiële kindbescherming tussen 1995 en 2005?’* zijn aan de hand van de deelvragen en het analyse-instrument de volgende vijf hoofdonderwerpen naar voren gekomen: ‘positionele professionaliteit’, ‘professionele autonomie’, ‘inhoudelijke professionaliteit’, ‘ontwikkelingen van beroep en maatschappij’ en ‘de nieuwe wet’. Deze vijf hoofdonderwerpen zijn terug te zien in deelonderwerpen. Binnen ‘positionele professionaliteit’ ging het veelal over de ‘verschuiving in beeld van beroep’ deze staat in ‘positionele professionaliteit’ centraal. Het is niet verassend dat dit veel beschreven werd omdat ook Bakker et al., (2010) het belang van het verbeteren van het imago beschreef. Welk deelonderwerp ook centraal staat volgens Berger en Zwikker (2010) is de ‘afbakening van het terrein waar de professional werkzaam is’. Dit is het gebied waarin een professional deskundig is en waar deze op kan worden aangesproken. Dit deelonderwerp kwam meerdere malen terug in de artikelen over ‘positionele professionalisering. Ook de ‘verandering van identiteit en imago’ werd belangrijk geacht in de artikelen. Beroepsgroepen hebben een bepaald imago en van de groepsleider werd deze niet als sterk ervaren. Er werd meerdere keren aangekaart dat groepsleiders maar ook beleidmakers zich in moesten zetten om de beroepsgroep beter op de kaart te zetten en de positionele professionaliteit te verbeteren. Als tweede hoofdonderwerp kwam de ‘professionele autonomie’ naar voren. Hierbinnen kwamen twee deelonderwerpen naar voren de eerste is ‘eigen keuzes kunnen maken als professional’. Dit deelonderwerp houdt in dat de professional naar eigen inzicht de beste keuze kan maken voor een cliënt (Berger en Zwikker, 2010). Toch zijn er volgens de artikelen ook grenzen aan deze autonomie. Die grenzen worden bepaald door de cliënt doordat er een verschuiving van aanbodgerichte hulpverlening naar vraaggerichte hulpverlening plaatsvond. Het is gebruikelijk geworden dat er veel wordt samengewerkt met cliënt en eventueel familie. Dit is dan ook het volgende deelonderwerp, binnen de ‘professionele autonomie’, dat naar voren is gekomen namelijk ‘vraaggerichte hulpverlening voor de cliënt’. Er wordt meerdere keren gesproken over het belang van de vraaggerichte hulpverlening en dat dit zorgt voor effectievere hulpverlening. Als derde hoofdonderwerp kwam de ‘inhoudelijke professionaliteit’ naar voren. Hierbinnen werden twee deelonderwerpen gevonden namelijk ‘verbreding van kwaliteiten en kennis’. In grote lijnen betekent dit dat de professional zijn of haar kwaliteiten ontwikkelt. Echter, dit deelonderwerp kan opgesplitst worden in twee verschillende soorten van kwaliteitsverbetering. In de artikelen wordt gesproken over de professional zelf die op zoek moet gaan en open moet staan voor de ontwikkeling van zijn of haar kwaliteiten maar daar tegenover wordt ook de werkgever benoemd die de faciliteiten moet bieden om de kennis en kwaliteiten te kunnen verbeteren. Volgens Berger en Zwikker (2010) is het een samenspel tussen deze twee deelonderwerpen en moeten ze elkaar aanvullen.

Als vierde hoofdonderwerp kwam ‘ontwikkelingen van beroep en maatschappij’ naar voren. Dit onderdeel overkoepelde alle componenten van Berger en Zwikker (2010) en benoemde de belangrijkste ontwikkelingen binnen de jeugdzorg en de invloed die deze had op de professionalisering van de groepsleider. Als vijfde hoofdonderwerp kwam ‘de nieuwe wet’ naar voren. Hierbinnen werden drie deelonderwerpen gevonden. Als eerste deelonderwerp kwam opnieuw ‘vraaggerichte hulpverlening voor de cliënt’ naar voren. De nieuwe wet zorgde, volgens de artikelen, deels voor de verschuiving van aanbodgericht naar vraaggerichte hulpverlening en zoals eerder genoemd zorgde dit voor een positionele en inhoudelijke verandering wat betreft professionalisering. Eerder is al genoemd dat het gezin meer centraal kwam te staan. Hier speelt de groepsleider een belangrijke rol in als communicatiefactor (Dekker, J., 2016). Als tweede deelonderwerp kwam in deze artikelen ‘extra werk voor de groepsleider’ naar voren. Het veranderende beleid van de overheid, namelijk meer verantwoording voor de hulpverlening en meer transparantie, zorgt voor meer werk voor de groepsleiders. Deze moeten inzichtelijker te werk gaan om zo mee te werken aan het makkelijker maken van de kwaliteitsverbetering. Als laatste deelonderwerp kwam het ‘belang van ondersteuning van management’ naar voren. Er is meerdere keren geschreven over de invloed die het management kan of moet hebben op het veranderende beleid. Management moet de groepsleiders betrokken maken bij het beleid zodat er een wisselwerking ontstaat tussen de frontlinie en de beleidsmakers. Hierdoor zal de professionalisering verbeterd kunnen blijven worden. Ook moet management ervoor zorgen, volgens de artikelen, dat er ruimte is voor ontwikkeling van kwaliteit en dit niet alleen over laten aan de groepsleiders.

Discussie

Interpretatie resultaten

De resultaten tonen dat de onderwerpen in de tijdschriften verdeeld zijn over de jaren, mogelijk vanwege de focus van elk tijdschrift op een specifiek hoofdonderwerp. De verwachtingen op basis van de theorie van Berger en Zwikker (2010) werden bevestigd, met de drie componenten van professionalisering (positionele professionalisering, inhoudelijke professionalisering en professionele autonomie) die naar voren kwamen. Daarnaast werden twee nieuwe onderwerpen belangrijk geacht: ontwikkelingen in de maatschappij en het beroep, en de nieuwe wet. Deze kunnen verklaard worden door de grote rol van de nieuwe wet in de veranderingen en discussies over professionalisering. Daarnaast werd de nieuwe wet pas in 2005 ingevoerd en werd er daarvoor veelal over de ideeën gepraat. De theorie van Berger en Zwikker sluit nauw aan bij de discussies over professionalisering, waarbij de componenten 'positionele professionalisering' en 'professionele autonomie' vaak samengingen en daardoor soms moeilijk te onderscheiden waren.

Implicaties onderzoek

In de inleiding is geschreven dat er al verschillende onderzoeken zijn gedaan naar de professionalisering, zoals het onderzoek van Dekker (2016), maar dat dit onderzoek specifiek naar discussies rondom de professionalisering van de groepsleider binnen de justitiële kindbescherming kijkt. Dekker (2016) schrijft over het geloof en het belang van professionalisering van groepsleiders en dit onderzoek laat zien dat het geloof over het belang er nog steeds is bij auteurs van de artikelen. Zij zien in dat het van belang is dat groepsleiders zich blijven professionaliseren gezien de veranderingen binnen het beroep en het beleid. Het is daardoor van wetenschappelijke waarde dat dit onderzoek is verricht. De bevindingen dragen bij aan dieper begrip van de discussies die ontstonden door of voor de professionalisering van de groepsleiders.

Beperkingen onderzoek

Ten eerste is het archief van het tijdschrift 'SPH' beperkt beschikbaar voor de periode 1997-2005, wat een beperking kan vormen. Het ontbreken van bepaalde jaren kan leiden tot een onvolledig beeld van de discussies en ontwikkelingen in die periode. Bovendien is de focus op één specifiek pedagogisch vaktijdschrift en de Nederlandse context beperkend voor generaliseerbaarheid en representativiteit. Er kunnen andere bronnen en publicaties zijn die belangrijke inzichten bieden vanuit verschillende perspectieven. Daarnaast is gebruik gemaakt van de theorie van Berger en Zwikker (2010). Zoals eerder genoemd in de discussie vielen twee van de drie componenten vaak samen waardoor het lastig werd om

een duidelijk onderscheid te kunnen maken wanneer het over ‘positionele professionalisering’ ging of over ‘professionele autonomie’. Deze overlap heeft ervoor gezorgd dat bepaalde deelonderwerpen bij verschillende hoofdonderwerpen in te delen waren.

Vervolgonderzoek

Voor een verbetering van de bevindingen en ter aanbeveling voor vervolgonderzoek, kan een studie met meerdere of langere tijdsperiodes waardevol zijn. Dit zou helpen bij het begrijpen van de ontwikkelingen en veranderingen in de discussies over professionalisering van groepsleiders binnen de justitiële kindbescherming. Het observeren van veranderingen in de tijd biedt dieper inzicht in de evolutie van opvattingen, praktijken en beleidsmaatregelen op dit gebied. In dit onderzoek is gebruik gemaakt van de theorie van Berger en Zwikker uit 2010. In een vervolgonderzoek kan gebruik worden gemaakt van een andere theorie zoals de theorie van Freidson (2001). In deze theorie omschrijft hij het professionaliseringsproces aan de hand van vijf kenmerken in plaats van de drie componenten van Berger en Zwikker (2010). Deze vijf kenmerken van Freidson (2001) zijn specifieker waardoor de overlap tussen de kenmerken waarschijnlijk minder sterk zijn dan bij de componenten van Berger en Zwikker (2010). Wellicht kan gebruik van deze theorie ervoor zorgen dat er andere perspectieven naar voren komen of de perspectieven op een andere manier belicht worden.

Literatuur

- Bakker, N. (2016). *Kwetsbare kinderen: De groei van professionele zorg voor de jeugd*. Koninklijke Van Gorcum.
- Beker, J. Development of a Professional Identity for the Child Care Worker. *Child & Youth Care Forum* 30, 345–354 (2001). <https://doi.org/10.1023/A:1015360917095>
- Berger, M., Zwikker, N. Professionalisering van de jeugdzorg. *JDCK* 4, 38–48 (2010).
<https://doi.org/10.1007/BF03089323>
- Commissie-Samson. (2012). Omringd door zorg, toch niet veilig. Seksueel misbruik van door de overheid uit huis geplaatste kinderen, 1945 tot heden. Boom: Amsterdam
<https://open.overheid.nl/documenten/ronl-archief-4c8bf95f-7470-4f95-b3a1-41052b650ad9/pdf>
- Dane, J., Van der Bij, I., Willemse, T., Lechner, D. (2006) *Honderd jaar kindbescherming: uitgave ter gelegenheid van het jubileum van de Raad voor de Kinderbescherming en de Kinderwetten (1905-2005)*.
- Dekker, J. (2016). *A Belief in Magic: Professionalization in Post Second World War Child Protection*. Paper presented at Meeting of the Research Community for Philosophy and History of the Discipline of Education, Leuven, Belgium.
- Dekker, M. (2016). Effectiviteit aan de horizon: Een studie rond onderzoek naar resultaat op het gebied van de justitiële kindbescherming in Nederland tussen 1945 en 2005. *Proefschrift Rijksuniversiteit Groningen*. https://pure.rug.nl/ws/files/36138209/Complete_thesis.pdf
- Dekker, J. J. H., Amsing, M., van der Bij, I., Dekker, M., Grietens, H. W. E., Harder, A., Koedijk, P. C. M., Parleviet, S., Schreuder, P., Talhout, M., & Timmerman, M. C. (2012). Jeugdzorg in Nederland, 1945-2010: Historische schets van de institutionele ontwikkeling van de jeugdsector vanuit het perspectief van het kind en de aan hem/haar verleende zorg. *Resultaten van deelonderzoek van de commissie-Samson*. Rijksuniversiteit Groningen
- Euser, S., Alink, L. R. A., Thamer, A., Van IJzendoorn, M. H., & Bakermans-Kranenburg, M. J. (2014). Out of home placement to promote safety? The prevalence of physical abuse in residential and foster care. *Children and Youth Services Review*, 37, 64–70.
<https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2013.12.002>

- Exalto, J. (2019). Mediaonderzoek geweld in de residentiële jeugdzorg: de vaktijdschriften (1951-2006): Bronstudie 11 bij het sectorrapport geweld in de residentiële jeugdzorg (1945-heden). Commissie Onderzoek naar Geweld in de Jeugdzorg.
- Flick, U. (2014). *An introduction to qualitative research*. 5th Edition. Sage Publications
- Freidson, E. (2001). *Professionalism, the third logic. On the practice of knowledge*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Glaser, B. G., & Strauss, A. L. (1967). *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. Transaction Publishers.
- Graas, D., Liefwaard, T., Schuengel, C., Slot, W., & Stegge, H. (Eds.). (2009). *De wet op de jeugdzorg in de dagelijkse praktijk*. Bohn Stafleu van Loghum. <https://doi.org/10.1007/978-90-313-7203-4>
- Harder, A. T., Knorth, E. J., Zandberg, T., & Tils, J. (2006). *Residentiële jeugdzorg in beeld: een overzichtsstudie naar de doelgroep, werkwijzen en uitkomsten*.
- Harder, A. (2018). Residential Care and Cure: Achieving Enduring Behavior Change with Youth by Using a Self-determination, Common Factors and Motivational Interviewing Approach. *Residential Treatment for Children & Youth*, 35(4), 317–335. <https://doi.org/10.1080/0886571x.2018.1460006>
- Mayring, P. (2000). *Qualitative Inhaltsanalyse. Grundlagen und Techniken*, Weinheim: Beltz Deutscher Studien Verlag.
- Ritchie, J. & Lewis, J. (2003). *Qualitative Research Practice: A Guide for Social Science Students and Researchers*. Sage Publications
- Schuyt, C. J. M., Taverne, E., & Voorst, S. van. (2000). 1950: Welvaart in zwart-wit (Ser. Nederlandse cultuur in Europese context, 4). Sdu Uitgevers
- Sitearchief - Rijksoverheid*. (n.d.). <https://rijksoverheid.sitearchief.nl/#archive>

Van Der Horst, F. C. P., Lucassen, N., Kok, R., Sentse, M., Jooren, L., & Luijk, M. P. C. M. (2016).

Opgroeien in het hedendaagse gezin: Inleiding in de gezinspedagogiek.

Bijlagen

Bijlage 1

Artikel	Titel - auteur - jaargang - volume tijdschrift
1	Professionaliseren: Confectie of maatwerk? - John Bassant - 1997 - 15
2	De sociaal pedagogische hulpverlener als normatieve professional - Harry Kunneman 1997 - 15
3	Van een sterk imago heeft een SPH'er geen last - Peter van Vliet - 1997 - 15
4	Zeven recente ontwikkelingen op een rijtje gezet - Piet Winkelaar - 1997 - 18
5	De hulpverleners geholpen? - John Bassant - 1999 - 30
6	De SPH'er gestut en gesteund - Sijtze de Roos - 1999 - 30
7	Van groepsleider naar groepsgezinsmedewerker - Alphons Ravelli - 2001 - 41
8	'Weer met beide benen op de grond' - Heleen Jumelet en Carla Teunis - 2001 - 41
9	De Wet op de jeugdzorg in kort bestek - Margot van Heteren - 2005 - 62
10	Het belang van discussie - Jan Bijlsma - 2005 - 62
11	Hinken op twee gedachten - John Goessens - 2005 - 62

Bijlage 2

Algemene analyse vragen	Informatie artikel
Wat is de titel van het artikel?	Professionaliseren: Confectie of maatwerk?
Uit welk jaar komt het artikel?	1997
Wie is de auteur en wat is zijn/haar functie?	John Bassant – redacteur bij SPH en docent aan de Hogeschool van Amsterdam
Inhoudelijke analyse vragen	Informatie artikel
Welke componenten van Berger en Zwikker (2010) komen naar voren en welke onderwerpen worden daarbinnen besproken?	<p>Technisch-instrumentele professionaliteit: Dit omvat het geheel aan kennis, inzichten en vaardigheden die nodig zijn om het beroep goed uit te oefenen. Dit kan worden vergeleken met de inhoudelijke professionalisering van Berger en Zwikker.</p> <p>Normatief-reflexieve professionaliteit: Dit verwijst naar het vermogen om standaard situaties en theoretische concepten toe te passen in de specifieke situatie van de cliënt. Het omvat ook het kritisch reflecteren op normen, waarden en ethische aspecten van het werk.</p> <p>Interactieve professionaliteit: Dit benadrukt het belang van interactie tussen de professional en de cliënt, waarbij de cliënt actief deelneemt aan het hulpverleningsproces. Het gaat erom de hulpverlening af te stemmen op de behoeften en wensen van de cliënt. De overige twee punten gaan veelal over het afbakenen van het terrein van het werkveld van de professional en dit sluit aan bij de positionele professionalisering van Berger en Zwikker</p>
Komt professionalisering ook naar voren op een manier die niet te relateren is aan de componenten van Berger en Zwikker (2010)	In dit artikel benoemt Bassant de componenten anders maar ze zijn te vergelijken met de theorie van Berger en Zwikker, er wordt geen informatie gegeven die niet te relateren is aan één van de componenten.

Algemene analyse vragen	Informatie artikel
Wat is de titel van het artikel?	Van een sterk imago heeft een SPH'er geen last
Uit welk jaar komt het artikel?	1997
Wie is de auteur en wat is zijn/haar functie?	Peter van Vliet – Hoofd van kinderspsychiatrische klinieken in Amsterdam en HBO-docent Nederlands en filosofie
Inhoudelijke analyse vragen	Informatie artikel
Welke componenten van Berger en Zwikker (2010) komen naar voren en welke onderwerpen worden daarbinnen besproken?	Er komt een nieuwe manier van werken voor hulpverleners waardoor er een hoge druk ontstaat op de sector. De groepsleiders zullen anders moeten gaan werken. De veranderende visie van beleidsmakers zorgen voor een vraag naar andere kwaliteiten wat aansluit bij de inhoudelijke professionaliteit van Berger en Zwikker (2010). Daarnaast schrijft van Vliet dat het imago van de groepsleiders slecht is wat een link legt met de positionele professionaliteit uit de theorie. Het discussiepunt dat van Vliet naar voren brengt is dat de groepsleiders hun imago moet verbeteren maar dat dit ook moet gebeuren door veranderingen in het beleid. Dit moet samengaan volgens van Vliet. Daarnaast moeten groepsleiders ook hun kwaliteiten verbeteren. Wat overlap heeft met de 'inhoudelijke professionaliteit'
Komt professionalisering ook naar voren op een manier die niet te relateren is aan de componenten van Berger en Zwikker (2010)	Nee, van Vliet benoemd geen vormen van professionalisering die niet te schalen is onder één van de componenten van Berger en Zwikker.

Algemene analyse vragen	Informatie artikel
Wat is de titel van het artikel?	Van groepsleider naar groepsgezinsmedewerker
Uit welk jaar komt het artikel?	2001
Wie is de auteur en wat is zijn/haar functie?	Alphons Ravelli – Hogeschooldocent in Utrecht
Inhoudelijke analyse vragen	Informatie artikel
Welke componenten van Berger en Zwikker (2010) komen naar voren en welke onderwerpen worden daarbinnen besproken?	Ravelli benoemt dat de nieuwe wet ervoor zorgt dat er veel moet gebeuren aan de kwaliteiten van de groepsleiders, dit sluit aan bij de inhoudelijke professionaliteit uit de theorie van Berger en Zwikker (2010)
Komt professionalisering ook naar voren op een manier die niet te relateren is aan de componenten van Berger en Zwikker (2010)	Ravelli schrijft dat de nieuwe wet grote invloed zal hebben op de groepsleiders binnen de justitiële kindbescherming. De manier waarop professionalisering plaatsvindt zal veranderen. Hierin benoemt hij vooral de grote invloed van de nieuwe wet en hangt hij wat meer boven de professionalisering. Er wordt niet heel inhoudelijk ingegaan op wat professionalisering dan precies volgens hem inhoudt.